

Werkende student of studerende werknemer?

De combinatie werken en studeren valt veel accountancystudenten (te) zwaar. Oorzaak, volgens Peter Verheij: de tekortschietende medewerking van accountantskantoren. "Het is tijd voor een beter human resources-beleid."

PETER VERHEIJ*

In 'de Accountant' van mei 2004 zegt Wim Moleveld: "Mijn echte zorg is dat veel studenten in een deeltijdopleiding onvoldoende tijd krijgen voor de studie. Niet alleen door werkdruk, ook door de eisen die het privé-leven stelt. Studenten vertellen mij dat ze het vak verlaten omdat ze die druk van werk en studie niet willen." Als student en werknemer onderschrijf ik deze zorg van Moleveld als een terechte en ernstige zorg. De Vereniging van Accountancy Studenten heeft in dit kader in februari 2003 een onderzoek uitgevoerd naar de werk-studiebalans van accountancystudenten die de opleiding bij NIVRA-Nyenrode volgen. *'Het enthousiasme wordt echter getemperd door de grote tijdsinvestering die het combineren van werk en studie vraagt. Gemiddeld wordt er in totaal 60 uur per week aan werk en studie besteed. Het onderzoek laat zien dat men naarmate het werk meer tijd kost minder tijd in de studie steekt, meer studievertraging oploopt, minder tijd overhoudt voor privé-activiteiten en uiteindelijk ook minder enthousiast over de werk-studie combinatie is'* aldus een van de conclusies van het onderzoek.

De beperkte tijd die voor de studie beschikbaar is leidt tot de ongewenste, puur resultaatgerichte instelling van veel studenten. 'Het gaat erom dat je het tentamen haalt, naar de rest vraagt niemand later meer.' Dit zet de kwaliteit van de aanstormende accountants onder druk. Een beter adagium is: 'Het gaat erom dat je het vak begrijpt, naar de rest vraagt niemand later meer', maar de tijdsdruk waaronder de student leeft maakt dit praktisch nog weinig uitvoerbaar. Naast tijd dragen ook goede coaching en positieve aandacht voor studie bij functioneringsgesprekken bij aan een meer studiegerichte houding. Op zichzelf zou voorgaande al voldoende signaal moeten zijn voor accountantskanto-

ren om het human resource-beleid inzake werkende accountancystudenten tegen het licht te houden. Daarbij komt nog dat de instroom van accountancystudenten de afgelopen jaren fors is teruggelopen en het gegeven dat veel studenten direct na afronding van de studie het openbaar beroep verlaten. De groep RA's buiten het

'Holle kretes als 'work-life-balance' en 'best of both worlds' zijn weer naar de achtergrond gedrongen.'

openbaar beroep is groter dan de openbare RA's. Ongetwijfeld komt dit ook door de hoge investering die men heeft moeten doen in de studie en de carrière, die ten koste ging van het privé-leven. Voor veel mensen komt er een moment waarop die rollen omgedraaid gaan worden en er een keuze wordt gemaakt voor het privé-leven. Het afgelopen jaar heeft echter geleerd dat de aandacht van accountantskantoren voor deze problematiek zeer summier is. Een kortetermijnpolitiek van zo hoog mogelijke productiviteitscijfers domineert nog steeds de accountancypraktijken. Holle kretes als *work-life-balance* en *best of both worlds* zijn langzaam weer naar de achtergrond gedrongen en we zijn weer terug bij de kern waar het veel accountants nog steeds omgaat: omzet en winst! De doorslaande commercialisering van de accountantskantoren is hier ook een aanwijzing van. Homme Idzerda wijst in zijn column in 'de Accountant' van mei 2004 terecht op het ongewenste fenomeen 'omzetjacht'. Het onlangs door de grote kantoren uitgebrachte rapport 'Evenwicht' richt zich met name op de doorstroom van vrouwen naar de top van accountantsorganisatie, maar

biedt ook aanknopingspunten voor verbetering van human resource-beleid in een bredere zin van het woord. Te vaak zijn voornoemde kretes hol gebleven.

De accountantskantoren zouden een wezenlijk andere benadering moeten kiezen. Niet de studerende werknemer maar de werkende student zou gedurende de opleidingstijd voorop moeten staan. De VAS heeft daartoe in het verleden voorstellen gedaan, onder andere om te komen tot een driepartijencontract (werkgever, opleidingsinstituut en werknemer) in plaats van de huidige arbeidscontracten. Deze voorstellen vonden echter weinig weerklank bij de accountantskantoren. Maatregelen ter bevordering van de fundamenteel andere benadering van accountancystudenten als werkende studenten in plaats van studerende werknemers zijn onder meer:

- vermindering van de werkbelasting ten gunste van de studie
- benadrukken van kwaliteit (dat vereist studie) boven omzet, winst en hoge productiviteitscijfers
- ter beschikking stellen van tijd voor stageverplichtingen
- stimuleren van stageperiode op het vaktechnisch bureau

Studenten in wie accountantskantoren op deze wijze investeren zijn zeker bereid een meerjarige contractuele arbeidsrelatie aan te gaan met het accountantskantoor. Op lange termijn levert dit voor zowel accountantskantoor als (dan) werknemer een hogere kwaliteit van werken en leven (en zo u wilt omzet) op. Accountants die op eigen initiatief veel tijd staken in hun studie blijken dusdanig door het vakgebied gegrepen dat zij vanzelf wel blijven studeren en investeren in de opleiding (zowel docerend als studerend). Dit levert kwalitatief hoogwaardig geschoolde accountants op die binnen een goede werk-privé-balans voldoende uitdaging vinden in het openbaar beroep. Daar doen we het toch allemaal voor?

Noot

* Peter Verheij is bestuurslid van de Vereniging van Accountancy Studenten.

Discussie geheimhouding is onproductief

Bij de verantwoording van overheids gelden past volledige openbaarheid, vindt Frank Galesloot. Het beroep op geheimhouding door accountants is onjuist.

FRANK GALESLOOT*

Met verwondering heb ik de column van NIVRA-directeur Gert Smit naar aanleiding van de discussie over de rol van de accountant in het onderzoek naar de hbo-fraude gelezen ('de Accountant', mei 2004). Natuurlijk is het goed dat accountants zich niet zonder meer laten gebruiken voor controles en enquêtes vanuit de rijksoverheid. Maar in het geval van de hbo-fraude gaat het wel om een onderzoek naar de bruikbaarheid van verklaringen van accountants over de verantwoording van publieke middelen. Als er één categorie mag worden

genoemd die zonder meer bediend moet worden door de accountant bij het werkzaam zijn ten dienste van het 'maatschappelijk verkeer', dan is het de belastingbetaler wel.

Het is goed als accountants onder aanvoering van het NIVRA in dialoog gaan met de rijksoverheid over bruikbaarheid en reikwijdte van accountantsverklaringen. Daarbij mogen ze wat mij betreft ook best de gangbare praktijk van het Rijk om via protocollen en dergelijke pseudoregelgeving te lanceren aan de orde stellen.

Veel te vaak is het zo dat onduidelijkheden in regelgeving via de accountant moeten worden opgelost. Accountants laten zich daar ook voor gebruiken. Ze zouden mijns inziens in onduidelijke situaties beter kunnen weigeren accountantscontrole te verrichten omdat er toch niet uit komt wat de opdrachtgever wil. Dat lijkt me beter dan een discussie te beginnen met de enquêtecommissie hbo-fraude over het wel of niet openbaar zijn van dossierstukken. Zo'n discussie lijkt me niet productief en niet bijdragen aan de hoogst noodzakelijke vermaatschappelijking van de rol van de accountant die het gebruik van overheids gelden controleert.

Onnodig veel weerstand tonen bij het toegankelijk maken van dossiers versterkt de (als negatief ervaren) geur van geheimzinnigheid rond accountants. Wat is er nu geheim aan een dossier over de controle van publieke middelen? Ik kan het niet bedenken. Bij de verantwoording van overheids gelden past volledige (democratische) openbaarheid en accountants moeten daar geen GBR-discussie van maken. Gedrags- en beroepsregels moeten voortvloeien uit een gemeenschappelijk besef van de maatschappelijke rol van de accountant. Laten we die discussie opzoeken en daarna de GBR aanpassen, en niet andersom.

Noot

* Frank Galesloot is directeur bedrijfsvoering/controller gemeente Deventer.

Reactie Gert Smit

Uiteraard zal het NIVRA de discussie met de overheid niet beperken tot het inzagerecht. Zoals Frank Galesloot reeds constateert heeft de vaak onduidelijke regelgeving die ten grondslag ligt aan met name rechtmatigheidsverklaringen onze bijzondere aandacht (zie ook 'Op de korrel' in het vorige nummer). Dit neemt echter niet weg dat er wel degelijk redenen zijn om het inzagerecht ook op de agenda te zetten. Niet vanwege de geheimhouding als onaantastbaar principe, wel vanuit de overweging dat onvoorwaardelijke openheid ook onnodige schade kan berokkenen aan publieke organisaties en functionarissen. Denk bijvoorbeeld aan de soms verdachtmakende werking van publiciteit, die het functioneren ernstig kan belemmeren. Ik ben het dan ook niet eens met de suggestie dat volledige openbaarheid van toepassing moet zijn op controledossiers van publieke middelen. Ook in de publieke sfeer is een consciëntieuze behandeling, gebaseerd op vertrouwelijkheid, een belangrijk goed.

Materialiteit

De stelling van Marcel Pheijffer over materialiteit is een goed begin. Maar behalve met precisie heeft getrouwheid ook te maken met intenties.

KORNELIS MOLLEMA*

In de accountant van juni 2004 schrijft Marcel Pheijffer een prikkelende bijdrage over het materialiteitsbeginsel in de jaarrekeningcontrole. Enkele van zijn uitspraken: 'Misstatements van honderd miljoen zijn maatschappelijk gezien altijd materieel.' 'Positieve en negatieve effecten moet je totaliseren, niet compenseren.' 'Toepassing van het materialiteitsbeginsel moet voor wat betreft de opzet van de controle worden gehandhaafd.' 'Ik pleit ervoor alle effecten van fraude en

onjuistheden te corrigeren.'

In een directe reactie lezen we bijdragen van vier accountants (al dan niet hoogleraar) en drie klanten (aangeduid met 'gecontroleerden', foei toch).

De laatste drie hebben in hun reacties mijn sympathie. Ze wijzen materialiteit als jargon af, willen onderscheid maken tussen fouten en misstatements, dan wel willen ze dat de accountant streng en rechtvaardig is.

Drie beroepsgenoten reageren meer aan de voorzichtige kant. Philip Wallage acht sal-

dering van negatieve en positieve afwijkingen aanvaardbaar, mits ... Hans Verkruijsse wil het professional judgment per post laten prevaleren. Roger Dassen is wel streng maar is bereid ten behoeve van de tijdigheid van informatieverstrekking een heel klein beetje precisie in te leveren.

Nummer vier, Harold Hassink, kiest de zijde van Pheijffer en pleit voor een zero-tolerance beleid.

In de reacties valt met name op dat het begrip materialiteit te diffuus blijft, waardoor de discussie onvoldoende helder wordt. De accountant tekent voor een 'getrouw beeld' van de jaarrekening. Limperg gaf ons de theorie van het 'gewekte vertrouwen'. Die twee hebben alles met elkaar te maken. Voor degenen die uit het

Uitslag webstelling

Ook bij publieke instellingen is geheimhouding van toepassing op controledossiers.

	RA	Student	Overig	Totaal
Eens	10	29	11	50
Oneens	6	7	2	15

Deze mening poneerde NIVRA-voorzitter Gert Smit in reactie op de conclusie van de commissie Schutte ('HBO-fraude') dat de Gedrags- en beroepsregels beter moeten worden toegesneden op de publieke taak en dat accountants van publieke instellingen in dit soort gevallen ongeclausuleerde inzage moeten verlenen in hun dossiers.

Smit stelt dat accountants natuurlijk bereid zijn mee te werken aan zaken waar het publieke belang boven elke twijfel is verheven, zoals bij een parlementaire enquête of strafrechtelijk onderzoek.

Daarvoor bestaan ook wettelijke regels. Maar in veel andere gevallen past volgens hem een gezonde argwaan en juist dan is een onafhankelijke accountant nodig "die zijn gezag ontleend aan een beproefd normenkader: de GBR". Dat impliceert een vertrouwelijke omgang met de gegevens van derden.

De 'oneens'-stemmers wijzen vooral op de 'publieke zaak'. "Publieke instellingen worden gefinancierd uit middelen bijeengebracht door alle burgers in Nederland. Dit is voldoende reden voor openheid van zaken met betrekking tot de controledossiers", verwoordt iemand die mening. "Als de controlerend accountants zeker zijn van hun zaak is het geen enkel probleem dat de openbaarheid van bestuur zich ook uitstrekt tot de controlebevindingen", voegt deze stemmer er aan toe. En: "Door de stellingname van Smit dat het weer 'te ver' gaat, versterkt hij de gedachte bij de verstandige belastingbetalende leek dat kennelijk iets onder de tafel gehouden dient te worden. Daar-

door komt het beroep weer negatief in beeld."

Maar zoals gezegd, de meeste webstemmers ondersteunen Smits stellingname. "Natuurlijk", schrijft iemand. Maar hij of zij maakt wel een kanttekening. "Smit maakt het nodeloos ingewikkeld. De GBR maakt volstrekt helder dat de geheimhouding altijd van toepassing is, tenzij. En in dat tenzij staat niets over 'publiek belang dat boven alle twijfel verheven is'. Het publieke belang vergt nu juist dat de accountant zijn geheimhoudingsplicht meer dan serieus neemt, en daar uitsluitend op wel omschreven gronden vanaf wijkt. Het publieke belang, boven alle twijfel verheven, vraagt dat u uw dossiers open gooit? Nou, dan gooien we ze toch open? Niets daarvan! De fundamenten onder je beroep dien je te bewaken en te beschermen, ook als het even tegen zit. En geheimhouding is één van die fundamenten. Bestudeer Limperg, lees de agency-theorie, bedenk wat de accountantsfunctie in het maatschappelijk verkeer betekent en het moet wel duidelijk zijn: geheimhouding is één van onze core values. Alleen de wetgever, zonedig via de rechter, kan daar iets aan doen, en zo hoort het ook." Ook voor andere 'eens'-stemmers is die kernwaarde volstrekt duidelijk. "Geheimhouding is nu eenmaal de basis van de relatie met de opdrachtgever.

Hierdoor is het mogelijk om alle informatie te vergaren om een uitspraak te doen over de betrouwbaarheid van de informatie."

bedrijfsleven de verantwoordelijkheid kennen van het opstellen van de kwartaalanalyses is ogenblikkelijk helder dat 'getrouwheid' of 'vertrouwen' maar beperkt slaat op materialiteit in de zin van precisie. De beursgenoteerde onderneming moet het vertrouwen winnen respectievelijk houden van de financiële gemeenschap. Dat vertrouwen kan door een klein, ogenschijnlijk immaterieel leugentje flink worden geschonden. Daarbij hoeft niet per se van fraude sprake te zijn. Bijvoorbeeld: een op dubieuze gronden uitgekeerde bonus aan de top hoeft bepaald niet 'materieel' te zijn om maatschappelijke verontwaardiging uit te lokken.

Onvoldoende onderscheid wordt gemaakt tussen precisie en materialiteit. Het begrip materialiteit kan probleemloos betrekking hebben op precisie. De voorzieningen van een onderneming of het onderhanden werk kunnen niet altijd met grote precisie worden gewaardeerd. Als de precisie daarvan bijvoorbeeld een miljoen is, dan dient de balans geen grotere exactheid dan miljoenen aan te geven. De omvang van omzet, winst, vermogen en balanstotaal geven aan of zo'n precisie aanvaardbaar is. Materialiteit mag ook geen gesaldeerd begrip zijn. Pheijffer heeft gelijk als hij zegt dat positieve en negatieve effecten in absolute zin moeten worden opgeteld in plaats van gesaldeerd. Zoals men in de statistiek bij de variantie en standaarddeviatie ook doet. Het gaat immers om afwijkingen van de trendlijn, ongeacht of deze positief dan negatief zijn. Een voorbeeld: Het niet wegconsolideren van een stukje interne omzet heeft per saldo een nuleffect op de nettowinst.

Absolute optelling van de interne omzet en de interne inkoop laat echter de werkelijke omvang van de afwijking zien. Het getrouwe beeld kan ook worden geschonden door een fout die op zichzelf niet materieel lijkt. Een relatief slechtlopende productielijn, bijvoorbeeld, kan men optisch opkalfateren door een beetje te morrelen aan de verdeling van de indirecte kosten.

Getrouwheid heeft ook te maken met intenties. Bij fraude is dat evident. Zo sloeg de opmerking van een voor de televisie geïnterviewde collega dat de prijsafspraken

in de bouw niet van materiële betekenis waren voor de jaarrekening van de bouwondernemingen de plank totaal mis. Het vertrouwen van de maatschappij was hier in brede zin geschonden. Bovendien bleken de euvelde later toch materiëler te zijn dan oorspronkelijk gedacht ...

Hetzelfde geldt voor het afzwakken van volatiliteit in de perioderesultaten met behulp van voorzieningenpolitiek. Ook zonder dat er sprake is van fraude kunnen verkeerde intenties toch een rol spelen. De

'Het getrouwe beeld kan ook worden geschonden door een fout die op zichzelf niet materieel lijkt.'

angst voor volatiliteit in de resultaten kan leiden tot 'herinterpretatie' van bepaalde voorzieningen. Geen fraude, maar vanwege de intentie van winststuring toch niet gewenst.

'Dubbel' boekhouden wordt nog wel eens schertsend afgedaan als: één voor de zaak en één voor de fiscus. Maar de echte boekhouding is geen van die twee. De werkelijke 'boekhouding' is het managementremuneratiesysteem, vooral de prestatiegebonden *incentives* daarin.

'Getrouw beeld' en 'gewekt vertrouwen' verdragen zich dan ook niet met 'stelselwijzigingen' die wel al te zeer ingegeven lijken door het veilig stellen van het toucheren van een bonus door het topmanagement, al vergt het moed voor de accountant om die discussie aan te gaan. En dan het vermeende spanningsveld tussen altijd corrigeren en tijdig rapporteren: De enorme tijdsdruk waaronder de kwartaalcijfers moeten worden opgeleverd bestaat! Iedere controller ligt er bij tijd en wijle wakker van. Om tijdig te kunnen rapporteren neemt bij het voortschrijden van de dagen de materialiteitsgrens van correcties die nog kunnen worden meegenomen exponentieel toe. Maar dan hebben we het alleen over correcties die nog in het lopende kwartaal worden meegenomen. Er is weinig bezwaar om een veelheid van klei-

nere correcties die samen het beeld niet verstoren in de volgende periode mee te nemen, mits ze niet als achtergrond hebben moedwillige bijstelling van de cijfers. Dus doende heeft de audit committee er in elk geval kennis van kunnen nemen. Dit systeem, rigide toegepast, zal het management bovendien voorzichtig maken in het aanbrengen van managementcorrecties. Terugboekening daarvan is namelijk altijd moeilijk uit te leggen.

Limpergs 'vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer' moet die rol weer serieus gaan nemen. Door soepel te zijn waar dat binnen de context van eerlijke intenties kan, maar ook door streng te zijn waar dat nodig is. Accountants praten al decennia over de verwachtingskloof. Een prachtig eufemisme voor *below-standard performance*. Het wordt tijd dat we ophouden over die verwachtingskloof te spreken. Het wordt tijd dat we hem dichten. Helderheid naar de samenleving over de betekenis van 'getrouw beeld' kan daarbij van dienst zijn. Pheijffers aanvankelijk ferme opstelling, gesteund door Hassink, is een goed vertrekpunt, maar moet worden aangevuld met een gedifferentieerdere benadering van de invulling van 'getrouw beeld'. Materialiteit alleen is een te beperkt en te diffuus begrip. Over het water dat collega Pheijffer in zijn naschrift bij de wijn lijkt te doen luidt mijn advies: destilleer dat er maar weer uit. Het zal de kwaliteit van de wijn goed doen.

Noot

* Kornelis Mollema heeft gewerkt als controller en general auditor in het internationale financiële bedrijfsleven. Thans doceert hij in het postdoctoraal onderwijs aan de Erasmus Universiteit.

Reacties en bijdragen

De rubriek *Opinie* is een podium voor discussie. Wilt u reageren op een artikel in 'de Accountant' of zelf een kwestie aan de orde stellen die van belang is voor het beroep? E-mail naar: deaccountant@NIVRA.nl. Maximumlengte achthonderd woorden.

Niet zwakker maar sterker

Anders dan sommige media en minister Zalm suggereren, betekent het door de accountant uitvoeren van IAD-werkzaamheden geen verzwakking maar juist een versterking van de controle.

HOMME IDZERDA*

Gedurende vijf jaar heeft een grote financiële instelling de werkzaamheden van de interne accountantsdienst (IAD) laten uitvoeren door de externe accountant. In de media is hierover de nodige ophef ontstaan. De accountant zou met een dubbele pet op hebben gefunctioneerd. Sterker nog, een achteraf geconstateerde fraude zou hierdoor zelfs zijn veroorzaakt. Niet gehinderd door enige kennis heeft minister Zalm hierover al zijn mening klaar.

De reden van de ophef is mij onduidelijk. Er is namelijk geen sprake van verzwakking maar van versterking van de positie van de externe accountant. Door een betere kennis van de organisatie en diepgaandere controle wordt juist meer controlezekerheid verkregen dan bij een reguliere jaarrekeningcontrole.

De externe accountant heeft als taak een verklaring af te geven bij de jaarrekening. Voor een deugdelijke grondslag moet hij een aantal werkzaamheden verrichten. Onder andere het verkrijgen van voldoende

kennis van de bedrijfsactiviteiten, de risico's en de maatregelen van interne controle.

Het testen van opzet en werking vindt plaats tijdens de interim controle.

De werkzaamheden van de interne accountant zijn onder andere gericht op het beoordelen van de administratieve organisatie en de maatregelen van interne controle. Over deze werkzaamheden wordt gerapporteerd aan de leiding van de onderneming. Precies datgene wat de externe accountant doet naar aanleiding van zijn interim controle.

De IAD zal in staat zijn meer kennis van de organisatie te vergaren en deze diepgaander te testen. Bij het ontbreken van een IAD zal de externe accountant dit volledig

'De accountant de zwartepiet toespelen bij elk nieuwtje begint een Pavlov-reactie te worden.'

zelf moeten doen. De diepgang en omvang van de werkzaamheden zullen daarbij naar alle waarschijnlijkheid minder zijn.

Als de accountant de werkzaamheden van de IAD overneemt voert hij in feite een zeer uitgebreide interim controle uit.

Uitgebreider dan absoluut noodzakelijk en dus meer zekerheid over de interne beheersing. Voor een deugdelijke grondslag zeker aan te bevelen.

Daarbij komt dat de externe accountant, in tegenstelling tot de interne accountant, een groot voordeel heeft. De interne accountant is immers in dienst van zijn opdrachtgever en daardoor per definitie afhankelijk. Omdat een externe accountant wel onafhankelijk moet zijn, is in de beschreven situatie tevens de IAD onafhankelijk geworden.

Kortom, de externe accountant verkrijgt meer specifieke kennis en de IAD wordt onafhankelijk. In plaats van een verzwakking wordt de positie van de accountant versterkt. De accountant de zwartepiet toespelen bij elk nieuwtje begint een Pavlov-reactie te worden. Is het niet beter eerst een keer na te denken voor we weer een nieuwe schandpaal oprichten?

Noot

* Homme Idzerda is columnist van 'de Accountant'.